تعدد قرائت در آیه « وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ»

مطلب دیروز به اینجا رسید: چون آیه شریفه داریم، دیگر بحث حدیثهای نیست که خدشه کنیم. این آیه دلالت ظهوری قوی دارد که در آن جا کی چیزی بوده. میفرماید: «عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَخْتانُونَ أَنْفُسَكُمْ فَتابَ عَلَيْكُمْ وَعَفا عَنْكُمْ فَالْآنَ باشِرُوهُنَّ»[1]؛ این کاشف از این است که قطعاً یک حکمی بوده که خدای متعال آن را تخفیف داده است. «فَتابَ عَلَيْكُمْ وَعَفا عَنْكُمْ فَالْآنَ باشِرُوهُنَّ وَابْتَغُوا ما كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ».

در اینجا نقل شده که راوی از ابن عباس سؤال میکند، «و ابتغوا ما کتب الله لکم» بخوانم یا «و اتبعوا ما کتب الله لکم»؟ ابن عباس میگوید هر کدام را خواستی بخوان. یکی از روایاتی است که دلالت دارد هر دو قرائت جایز است؛ بعد میگوید «علیک بالقرائة الاولی».[2] به این مختار میگوییم. ابن عباس میگوید هر دو قرائت است اما بهعنوان مختار، قرائت اول را بخوان. ظاهراً «و اتبعوا» را در قراء سبعه و عشره ندارید. همه «و ابتغوا» است. اما در غیر قراء عشره که ابن عباس نقل می کند « واتبعوا» است.

شاگرد: این از مواردی نیست که قرائت به مرادف را میگفتند؟ چون در مورد ابن عباس هم بود.

شاگرد۲: مثل «طعام الاثیم»[3] که ابن عباس مرادف آن را تعلیم داد.

استاد: اینکه بگوید اینطور بخوان و جور دیگر نمی توانی بخوانی و یا این که مختار هستی که جور دیگر بخوانی، یک چیز است اما اینکه از دو قرائتِ بین مسلمین سؤال میکند، تفاوت هست. یعنی راوی نمیگوید اینطور هم بخوانیم یا نه. بلکه میگوید این دو قرائت هست، اینطور است یا آنطور؟ از وجود دو قرائت حرف میزند. و الا اگر نقل به معنا باشد که هزار جور دیگر هم هست. چرا او باید تنها از این سؤال کند؟!

شاگرد: خُب معنای این دو نزدیک هم است، او سؤال میکند کدام را بخوانم؟ ابن عباس هم جواب میدهد هر دو را بخوان.

استاد: نکته مهم این است که هر دو در رسم المصحف با هم شریک هستند. تلاوت به مرادف چه طور بود؟ انس چه خواند؟ «إن ناشئة اللیل هي أشد وطئا و اصوب قیلا [4]»، «اصوب» و «اقوم» رسما دو تا هستند ولی چون آن را مجاز میدانستند گفت «اصوب» بخوان. سفیان بن عیینه چه گفت؟ گفت «تعال، هلم، اقبل، ای ذلک قلت اجزأک». یعنی رسم تفاوت دارد. اما در اینجا رسم المصحف محفوظ است. بخوانید «و ابتغوا» یا بخوانید «و اتبعوا». معلوم میشود که هر دو را در بستر قرائات دیده بود. نه از باب نقل به معنا.

شاگرد: این در فضای ما است که رسم واحد و رسم متعدد، جدی شده. اما در زمان آن‌ها که هنوز رسم متعدد وجود داشته.

استاد: ولی قرائت به مرادف در مصاحف نیامده بود.

شاگرد: در زمان ما که مصحف واحد است، وقتی یک قرائت متفاوت می‌آید، ذهنمان به سمت ترادف گویی می‌رود. ولی در آن زمان که مصحف ابن مسعود و مصحف زید و ... بوده، برای کسی که مترادف گویی را قبول دارد مهم نیست که رسم متفاوت هست یا نه.

استاد: من حرفی ندارم. دامنه مرادف گویی وسیع است. شاید هم در جلسات قبلی در مورد روایاتی که راجع به این بود صحبت کردیم.

شاگرد۲: از آیه «فمن شهد الشهر فلیصمه» می‌توان استظهار شود که هر روز را جدا نیت کنید. یعنی انحلالی است.

استاد: بله،این که درست است

شاگرد: یعنی حتی ترجیحی هم استظهار مقابل شاید نداشته باشد.

استاد: نه، صبر کنید. حال می‌خواهم قرینه دیگری را هم عرض کنم.

---

[1] البقره ۱۸۷

[2] . جامع البيان في تفسير القرآن، ج۲، ص: ۹۹ حدثنا الحسن بن يحيى، قال: أخبرنا عبد الرزاق، قال: أخبرنا ابن عيينة، عن عمرو بن دينار، عن عطاء بن أبي رباح، قال: قلت لابن عباس: كيف تقرأ هذه الآية: وَ اتَّبَعُوا أَ"و اتبعوا"؟ قال: أيتهما شئت. قال: عليك بالقراءة الأولى.

[3] أرشيف ملتقى أهل التفسير (ص: ۰)

وذكر بعض العلماء أن ابن عباس كان يُجَوِّز أن يُقرأ القرآن بمعناه. واستدلّ بما رُوِيَ عنه أنه كان يعلم رجلاً: {طعام الأثيم} (الدخان ٤٤) فلم يكن يحسن الأثيم, فقال: (قل: الفاجر).

[4] تفسير الطبري = جامع البيان ت شاكر (١/ ٥٢)؛ عن الأعمش، قال: قرأ أنس هذه الآية: {إن ناشئة الليل هي أشد وطئا وأقوم قيلا} [سورة المزمل: ٦] فقال له بعض القوم: يا أبا حمزة، إنما هي "وأقوم" فقال: أقوم وأصوب وأهيأ، واحد.

بازبینی #1
ایجاد شده 3 مه 2026 14:19:47 توسط ... .
به روزرسانی شده 3 مه 2026 14:21:32 توسط ... .